

РОЛЬ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОХОРОНИ ТА ПІДТРИМАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В СУДАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

THE ROLE OF THE COURT SECURITY SERVICE IN ENSURING PROTECTION AND MAINTAINING PUBLIC ORDER IN COURTS UNDER MARTIAL LAW

Шаповал В.Д., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Плескун О.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Лашко Є.Є., к.т.н.,
доцент кафедри цивільної безпеки, охорони праці, геодезії та землеустрою
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Даценко Л.Є., старший викладач
кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

Пустовіт І.В., студент I курсу
факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

У статті розглядається роль Служби судової охорони у забезпеченні охорони та підтримання громадського порядку в судах в умовах воєнного стану. Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Служба підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України. Основними завданнями Служби судової охорони є: підтримання громадського порядку в суді; припинення проявів неповаги до суду; охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя; виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду; забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

Служба судової охорони, незважаючи на складну ситуацію, яка виникла в Україні з початком повномасштабної війни, продовжує виконувати покладені на неї завдання та робить це достатньо ефективно. Водночас, недостатня укомплектованість Служби створює додаткове навантаження на працюючих співробітників і збільшує ризики неналежного виконання поставлених завдань. Зокрема, житло суддів має бути оснащено сигналізацією та «тривожними» кнопками, а у випадку загрози їхньому життю чи життю членів сімей – тимчасово розмішувати їх у безпечних місцях. Проте, через відсутність чітких правових механізмів для виконання відповідних норм Закону, ці заходи не реалізуються. Показано, що матеріально-технічне забезпечення підрозділів Службою судової охорони є недостатнім, оскільки співробітники не забезпечені зброєю, спеціальними засобами, необхідним спорядженням, засобами радіозв'язку та речовим майном. Усе це створює ризики неналежного виконання Службою своїх функцій і завдань у сфері оборони України під час воєнної агресії з боку Росії. Тому важливо усунути зазначені недоліки задля досягнення максимальної ефективності функціонування системи правосуддя.

За результатами дослідження встановлено, що було збережено стійкість державних інституцій під час війни, що є міцним підґрунтям для післявоєнного відновлення та розвитку України.

Ключові слова: Служба судової охорони, громадський порядок, правосуддя, воєнний стан.

The article deals with the role of the Court Security Service in providing security and maintaining public order in courts under martial law. Court Security Service is a state body in the justice system to ensure protection and maintenance of public order in courts. The Service is accountable to the Supreme Council of Justice and under the control of the State Judicial Administration of Ukraine. The main tasks of the Court Security Service are: maintenance of public order in the court; cessation of contempt of court; protection of court premises, bodies and institutions of the justice system; performance of functions related to state provision of personal safety of judges and their family members, court employees; ensuring the safety of trial participants in court.

The Court Security Service, despite the difficult situation that arose in Ukraine with the start of a full-scale war, continues to perform the tasks assigned to it and does it quite effectively. At the same time, the insufficient staffing of the Service creates an additional load on working employees and increases the risks of improper performance of assigned tasks. In particular, judges' housing should be equipped with alarms and "alarm" buttons, and in the event of a threat to their lives or the lives of family members, they should be temporarily placed in safe places. However, due to the lack of clear legal mechanisms for the implementation of the relevant provisions of the Law, these measures are not implemented. It is shown that the material and technical support of the units of the Court Security Service is insufficient, since the employees are not provided with weapons, special means, necessary equipment, radio communication devices and tangible property. All this creates risks of improper performance by the Service of its functions and tasks in the sphere of defense of Ukraine during military aggression by Russia. Therefore, it is important to eliminate these shortcomings in order to achieve the maximum efficiency of the functioning of the justice system.

According to the results of the study, it was established that the stability of state institutions was preserved during the war, which is a solid basis for the post-war recovery and development of Ukraine.

Key words: Court Security Service, public order, justice, martial law.

Згідно змісту Конституції України, а саме ст. 3 «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Отже, аналізуючи зміст цієї статті можна зробити висновок, що гарантія, яка закріплена у ній поширюється

на всіх громадян нашої держави незалежно від їхньої професії, чи то лікарі, чи то будівельники, чи то судді. Для останніх гарантія недоторканності та безпеки є вкрай важливою, оскільки під час виконання своїх професійних обов'язків працівники Феміди нерідко зіштовхуються з такими проблемами, як-от погрози, переслідування, цькування тощо. Автори Конституції України розуміли, що суддя може здійснювати правосуддя по-справжньому незалежно тільки в тому випадку, коли він не зазнає тиску, та немає страху за власне життя, а також переконаний, що держава забезпечила йому належні умови праці. Тому в розділі восьмому Конституції закріплені ці гарантії. Зрозуміло, що без втілення у життя ці норми будуть суто декларативними, про це ще говорив французький філософ К. Гельвецій. На його думку, що коли в державі панує не тільки закон, до закону починають відчувати меншу повагу. Саме тому для забезпечення гарантії недоторканності та безпеки суддів і відвідувачів суду було створено підрозділ судової міліції «Грифон». Зазначений підрозділ проіснував до 2015 року, а після його ліквідації цю роль тимчасово виконували Національна поліція України (НПУ) та Національна гвардія України (НГУ). Тільки у квітні 2019 року було створено Службу судової охорони, а до її створення досить частими випадками у судах України були порушення громадського порядку. Про важливість створення цієї Служби сказала на круглому столі з питань розвитку Служби судової охорони Голова канадської делегації, старша менеджерка Управління міжнародних програм Офісу уповноваженого з федеральних судових справ Канади Н. Городецька: «Питання створення незалежного органу судової охорони – це не данина моді, а об'єктивна реальність. Тільки незалежна охорона здатна забезпечити безпеку судді та всіх учасників судового процесу. Відчуття безпеки, відсутність будь-якого впливу дозволяє судді приймати виважені рішення» [2].

Двадцять четвертого лютого 2022 року відбулося повномасштабне російське вторгнення в Україну, ця подія розділила життя українців на до та після. Саме з цього часу надзвичайно важливим стало забезпечення державою громадського порядку та безпеки громадян. Варто зазначити, що згідно ЗУ «Про національну безпеку України» Служба судової охорони входить до сектору безпеки і оборони [3].

Тому необхідно визначити роль Служби судової охорони у забезпеченні цієї функції держави, наскільки ефективно вона її здійснює, та чи існує потреба у внесенні окремих змін до законодавства щодо її адміністративно-правового статусу.

Питання ролі Служби судової охорони в умовах воєнного стану є недостатньо дослідженим, оскільки виникло тільки з початком повномасштабної російської агресії проти України. Проте, варто відзначити, що такі питання, як-от здійснення заходів із забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судових установах, а також адміністративно-правовий статус Служби судової охорони та її працівників були розглянуті у працях Ігоніна Р. В., Кібця В. О., Кіпчарського О. М., Комісарова С. А., Косиці О. О., Левицького, А. О., Миргород-Карпової В. В., Овсянникової О. О., Тімашова В. О., Уткіної М. С., Шевчука О. М., Шурка О. І. Отже, на сьогодні значно зростає актуальність цієї теми в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Метою статті є дослідження ролі Служби судової охорони у забезпеченні охорони та підтримання громадського порядку в судах в умовах повномасштабного російського вторгнення на територію України з урахуванням особливостей компетенції цього новоствореного органу та викликів, з якими він зіштовхується за цих умов.

Згідно змісту ст. 126 і 130 Конституції України впливає, що «Конституція і закони України гарантують незалежність і недоторканність судді, а також держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї,

та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів» [1]. Цілком зрозуміло, щоб ці норми не залишалися суто декларативними, держава має створити орган, основним завданням якого буде забезпечення безпеки працівників суду, зокрема суддів, й учасників судових процесів. Так, 28 червня 1997 року Кабінет Міністрів України видав розпорядження «Про створення у структурі міліції громадської безпеки спеціальних підрозділів для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», а вже 23 липня цього ж року на виконання даного розпорядження КМУ міністром МВС України Ю. Кравченком було видано наказ «Про створення спеціальних підрозділів міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей і близьких родичів». У результаті, 19 листопада 2003 року було створено спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон», на який покладалися вже зазначені функції [4].

Варто наголосити на тому, що за час свого існування спецпідрозділу «Грифон», було складно забезпечити 100% охорону всіх судів в Україні. За словами В. Бондаря, першого Голови Служби судової охорони, спецпідрозділ «Грифон» охороняв тільки 30% судів, і це були апеляційні й окружні суди, які знаходилися в обласних центрах, а більшість місцевих, районних і міських судів першої ланки взагалі не мали такої охорони [5].

З початком російської агресії проти України в 2014 році спецпідрозділ «Грифон» брав участь у боях на Донбасі протягом 2014–2015 років, що є доволі дивним для органу, основним завданням якого є охорона судів і забезпечення порядку в них. Війна на сході України призвела до використання значних людських і матеріальних ресурсів, включаючи всі наявні резерви Міністерства внутрішніх справ, тому в ті складні часи були задіяні практично всі загони міліції спеціального призначення. Серед них були й такі незвичайні формування, як, наприклад, загони судової міліції [6, 7].

Окрім участі у бойових діях на Донбасі, українській міліції довелося зіштовхнутися з такою проблемою, як пограбування її відділень. Не оминуло це й підрозділ «Грифон», для прикладу, у липні 2014 року в м. Донецьк сепаратисти пограбували збройову кімнату судової міліції та забрали 45 автоматів і 25 пістолетів, а також набой до них [8].

Підрозділ «Грифон» припинив своє існування у 2015 році після прийняття ЗУ «Про Національну поліцію», згідно з яким повноваження судової міліції мали перейти до відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України [9].

Ця ідея не виникла раптово, оскільки ще у 2010 році вчений Ігонін Р. В. вказував на те, що суддя не може бути незалежним, коли здійснення його повноважень залежить від ефективної діяльності судової міліції, вплив на яку міг мати начальник міліції громадської безпеки. Тому, Ігонін запропонував виокремити судову міліцію не в окремий Департамент МВС України, а перетворити її на відокремлений, незалежний, постійно діючий спеціальний орган виконавчої влади у складі системи судоустрою України, який буде підпорядкований і підконтрольний органам суддівського самоврядування [10].

Двадцять третього жовтня 2015 року Державна судова адміністрація (ДСА) України своїм наказом № 181 утворила Державну установу «Служба судової охорони», затвердила статут зазначеної установи, а також визначила її місцезнаходження. Третього листопада того ж року Державну установу «Служба судової охорони» було зареєстровано в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб-підприємців. Згодом, згідно наказу ДСА України від шостого листопада 2015 року № 191 було затверджено Положення про Державну установу «Служба судової охорони», яке було погоджено з МВС України. У листі від

двадцятого серпня 2015 року № 11-15126/15 ДСА України зверталася до Прем'єр-міністра України з проханням надати доручення МВС України передати матеріально-технічні бази спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» до ДСА України та надати доручення Міністерству України опрацювати можливість передачі бюджетних призначень на 2015 рік від МВС України до ДСА України та передбачити в Державному бюджеті України на 2016 рік окрему бюджетну програму для створення та належного функціонування відомчої воєнізованої охорони ДСА України. Верховна Рада України 2 червня 2016 року прийняла Закон України № 1402-VIII «Про судову охорону та статус суддів», який 16 липня 2016 року був опублікований у газеті «Голос України». У пункті 39 розділу XII цього закону прописано, що «тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу здійснюється підрозділами Національної поліції України та Національної гвардії України». Водночас, Національна поліція України у своєму листі від двадцять третього травня 2016 року, надісланому на адресу Адміністрації Президента України, та в листі від четвертого серпня того ж року, надісланому на адресу КМУ, наголосила на неможливості виконання норм постанови Уряду від 09.11.2015 № 906 і Закону України «Про судову охорону та статус суддів» у зв'язку з некомплектом особового складу поліції та відсутністю додаткових коштів на послуги охорони. Єдиним вирішенням питання охорони судів Національна поліція України вбачала в укладанні договорів між судами та поліцією охорони, використовуючи при цьому грошові кошти, які надходять до спеціального фонду Державного бюджету України (понад 1 млрд грн, що значно перевищувало розрахунки на утворення та функціонування Служби судової охорони) [11].

У грудні 2016 року голови судів й інших органів та установ у системі правосуддя спільно звернулися з листами до Президента України та Прем'єр-міністра України щодо скрутної ситуації, що склалася з охороною органів судової влади. У цих листах вони просили Президента України та Прем'єр-міністра України сприяти вирішенню ситуації, яка склалася, для забезпечення виконання в повному обсязі ЗУ «Про судову охорону та статус суддів». Згідно даних ДСА України станом на грудень 2016 року суди, інші органи й установи у системі правосуддя були розташовані у 801 будівлі, з яких 453, а це 56%, не мали охорони взагалі, та тільки 44% будівель мали охорону, з яких 197 (25%) – охоронялися тільки вдень, 5 (1%) – тільки вночі, 146 (18%) приміщень – забезпечувалися цілодобовою охороною підрозділами НПУ [12].

Двадцять шостого грудня 2016 року Вища рада юстиції прийняла рішення «Про затвердження Тимчасового порядку забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них» із змісту якого випливало, що НПУ та НГУ тимчасово забезпечували охорону судів і мали підтримувати громадський порядок у них, до початку функціонування Служби судової охорони [13].

Двадцятого січня 2017 року відбулася робоча зустріч між Головою ДСА України З. Холоднюком та експертами Консультативної місії Європейського Союзу. Під час цієї зустрічі було обговорено проблеми, пов'язані з охороною судів та інших установ системи правосуддя. Під час зустрічі Голова Державної судової адміністрації України повідомив представників Місії про поточний стан охорони судів та інших установ системи правосуддя. Він також

вказав, що на 2017 рік було передбачено 350,2 мільйонів гривень із Державного бюджету України для фінансування Державної установи «Служба судової охорони», та, що ці кошти дозволять поступово запровадити роботу Служби протягом року. Під час цієї зустрічі, Дж. Каббон, Стратегічний радник з питань судової реформи Консультативної місії Європейського Союзу, зауважив, що Місія може надати короткострокових експертів із питань безпеки для спільної розробки з українськими колегами концепції створення Служби судової охорони [14].

Двадцять першого грудня 2017 року Вища рада правосуддя прийняла рішення «Про затвердження Положення про Службу судової охорони» на основі подання ДСА України після консультацій із МВС України (це положення втратило чинність після 4 квітня 2019 року) [15].

Подальший розвиток подій демонструє, що Служба судової охорони так і не розпочала свою діяльність, ані у 2017, ані у 2018 році, і як вірно зазначив тодішній голова Вищої ради правосуддя (ВРП) І. Бенедисюк під час свого виступу на VI міжнародному судово-правовому форумі: «Що стосується питання судової охорони – це болюче і досить складне питання. Болюче тому, що воно на сьогоднішній день не вирішене, а складне тому, що для того, щоб запрацювала судова охорона таким чином, щоб вона дійсно була судовою охороною, дуже багато потрібно чинників. Ми побачили, що того регулювання, яке є в законодавстві, не достатньо для того, щоб створити відповідний орган з відповідними повноваженнями», – також він зазначив, що для того, щоб Служба судової охорони була відповідним чином укомплектована та професійно підготовлена для співпраці з судом: «потрібно зробити дуже багато, а не лише виділити ті кошти, які в бюджеті було виділено» [16].

Отже, зазначимо, що в ті роки не вдалося швидко створити Службу судової охорони, її утворили тільки на папері, а насправді вона не функціонувала, оскільки не був здійснений відбір працівників у цю службу та була проведена їхня підготовка для роботи у ній. Функції цієї служби тимчасово поклалися на НПУ та НГУ, що було складним завданням для них, оскільки згідно законодавства ці органи мають зовсім інші повноваження. Зволікання зі створенням і забезпеченням Служби судової охорони призвело до того, що почастишали випадки порушення громадського порядку у судах, а також протиправних дій щодо приміщень судів, особливо це проявилось у тих судах, які не мали охорони. Яскравим прикладом цього є подія 12 березня 2019 року, коли невідомі обстріляли Голосіївський районний суд міста Києва, судді цього суду пов'язували цей напад зі своєю професійною діяльністю [17].

Ситуація почала покращуватися після 12 липня 2018 року, коли ВРУ прийняла ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про судову охорону та статус суддів» у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», згідно якого у ЗУ «Про судову охорону та статус суддів» додали главу 4 «Служба судової охорони», у цій главі прописаний адміністративно-правовий статус Служби судової охорони та її працівників [18].

Окрім цього 26 жовтня того ж року Рада судів України прийняла рішення «Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства» у якому звернулася до ВРП та ДСА України щодо невідкладного запровадження виконання Службою судової охорони повноважень, передбачених Законом України «Про судову охорону та статус суддів» [19].

Четвертого квітня 2019 року ВРП прийняла рішення «Про затвердження Положення про Службу судової охорони» воно є чинним і на сьогодні. У цьому положенні конкретизовано повноваження Служби судової охорони, її працівників і голови. Це положення дає таке визначення Служби судової охорони: «Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя для забезпечення

охорони та підтримання громадського порядку в судах. Служба підзвітна ВРП та підконтрольна ДСА України». Згідно цього ж положення: «основними завданнями Служби судової охорони є:

- 1) підтримання громадського порядку в суді;
- 2) припинення проявів неповаги до суду;
- 3) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя;
- 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду;
- 5) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу».

Четверте квітня 2019 року вважають датою створення Служби судової охорони та саме з того часу Служба почала поступово брати під захист суди нашої держави [20].

Для прикладу, першим об'єктом судової влади Полтавщини, який перейшов під охорону Служби судової охорони став Полтавський апеляційний суд, ця подія відбулася 20 листопада 2019 року [21].

На запитання про те, як формували колектив Служби, О. Аленін, який є керівником її територіального управління у Полтавській області, під час інтерв'ю надав таку відповідь: «Особливістю Служби судової охорони України є те, тут що сформували колектив з різним досвідом та специфікою роботи. Серед співробітників Служби є колишні військовослужбовці Нацгвардії, колишні працівники поліції та Збройних сил України. Поряд з ними є люди, які раніше ніколи не служили в силових чи правоохоронних органах» [22].

Цілком зрозуміло, щоб Служба судової охорони працювала повною мірою, треба було не тільки провести відбір майбутніх працівників Служби, а й забезпечити їхню підготовку та підвищення кваліфікації. Другого грудня 2019 року до НАВС прибули працівники Служби судової охорони, які повинні були пройти навчання на базі Київського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» ННІ № 1 [23].

Окрім цього, 19 серпня 2020 року, під час відеоселекторної наради з начальниками територіальних управлінь Служби тодішній голова Служби судової охорони В. Бондар повідомив: «Ми зробили майже неможливе: за короткий термін часу створили власний навчальний заклад. Першого вересня у Вінниці свої двері відчинить Навчальний центр Служби судової охорони й перші слухачі розпочнуть навчання». Він також зауважив: «На базі власного навчального центру ми зможемо здійснювати якісну підготовку наших співробітників за кращими європейськими стандартами. Центр не буде типовим навчальним закладом з великим штатом викладачів та інструкторів. Тут викладатимуть і ділитимуться своїм досвідом кращі співробітники нашої Служби». П'ятнадцятого вересня того ж року у Вінниці відбулася урочиста церемонія відкриття Навчального центру Служби судової охорони, у ній взяли участь її Голова генерал-майор В. Бондар, Голова ДСА України З. Холоднюк, Голова РСУ Б. Моніч, голова Сьомого апеляційного адміністративного суду В. Кузьмишин, голови судів Вінницької та сусідніх областей, інші почесні гості [24; 25].

Двадцять сьомого квітня 2021 року були внесені зміни до ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», а саме в частину першу ст. 105 цього закону додали пункт 5-1, згідно змісту якого до завдань Національної школи суддів України тепер також належить і підготовка працівників Служби судової охорони та підвищення рівня їхньої кваліфікації [26].

Цілком зрозуміло, що саме створення Служби судової охорони не стало причиною припинення випадків порушення громадського порядку у судах, але Служба з перших місяців після свого створення почала виконувати покладені на неї обов'язки. Яскравим прикладом ефективної роботи Служби судової охорони можна вважати випадок, що стався 18 березня 2020 р. у Полтавській області,

тоді співробітники територіального управління Служби запобігли незаконному заволодінню мотоцикла працівника апарату суду [27].

Шостого листопада 2019 року у ВРП відбулася робоча зустріч із питань стратегії розвитку Служби судової охорони. Під час цієї зустрічі тодішній Голова ВРП А. Овсієнко, зауважив, що в основу розвитку української судової охорони було покладено саме досвід діяльності та подолання складних ситуацій Служби шерифів Канади. Також тоді В. Бондар, який на той час був Головою Служби судової охорони, представив стратегію розвитку Служби, яка охоплює період до 2022 року. Згідно цієї стратегії становлення Служби мало відбуватися у три етапи. Першим етапом (2019–2020 роки) мало стати комплектування органів управління та підрозділів, які виконуватимуть завдання з охорони Вишого антикорупційного суду й інших об'єктів, навчання та підвищення кваліфікації співробітників, охорона 100% об'єктів у місті Києві, Київській і Вінницькій областях, апеляційних і місцевих судів у 16 областях України (у 2020 році Службою мало бути взято під охорону 405 об'єктів). На другому етапі (у 2021 році) планувалося забезпечити охорону решти об'єктів (855), доукомплектувати штат органів управління та підрозділи оперативно-раптові дії й особливої безпеки суддів і членів їхніх сімей. На третьому етапі (2022 рік) планувалося завершити навчальні програми, доукомплектувати підрозділи оперативно-раптові дії, завершити матеріально-технічне оснащення Служби [28].

На жаль, 24 лютого 2022 року сталося те, що ніхто з присутніх на цій робочій зустрічі не міг передбачити, а саме, що Росія здійснить повномасштабне вторгнення в нашу державу. Ця подія поділила історію Служби судової охорони на до та після. Тому гостро постає питання, як Служба в таких складних умовах продовжує виконувати покладені на неї обов'язки, наскільки ефективно та чи варто вносити зміни у законодавство щодо її адміністративно-правового статусу?

Двадцять дев'ятого вересня 2022 року відбулася прес-конференція, присвячена старту спільної ініціативи Служби судової охорони та Консультативної місії Європейського Союзу в Україні – інформаційної кампанії «Твоя безпека – наша робота». Під час цієї прес-конференції О. Баланда, який тоді був заступником Голови Служби судової охорони, повідомив про те, що починаючи з часу створення Служби, вона здійснювала забезпечення підтримки громадського порядку під час проведення 7,5 мільйонів судових засідань, серед яких понад 8,5 тисяч були резонансними. Особисту безпеку більше 50 суддів, що отримували погрози, забезпечували працівники Служби судової охорони. Також, згідно інформації Служби судової охорони, з початку повномасштабної російської збройної агресії було зафіксовано значне збільшення кількості порушень безпеки у судових установах. Протягом січня-серпня 2022 року, відвідувачі намагалися пронести до судів 2429 одиниць вогнепальної зброї. Це є 18,5 рази більше, ніж за аналогічний період у 2021 році (131 одиниця). Крім того, Служба судової охорони повідомила про те, що з початку збройної агресії було взято під охорону ще 46 судів [29].

Уже 11 січня 2023 року було оголошено результати цієї спільної інформаційної кампанії, її результатом стало підвищення обізнаності громадян України щодо ролі Служби судової охорони у забезпеченні безпеки у судах, яка стала особливо актуальною після початку російської агресії. Згідно з другим етапом соціологічного дослідження, проведеного у грудні 2022 року, виявлено зростання кількості громадян, які вважають, що роль Служби судової охорони стала надзвичайно важливою під час російської агресії (з 34% у липні до 44% у грудні). Крім того, 87% відвідувачів судів підтримали проведення обов'язкових перевірок і визнали важливість роботи Служби [30].

Четвертого квітня цього року Голова ВРПГ. Усик привітав працівників із четвертою річницею створення Служби. У своєму зверненні він зазначив: «Ваше професійне виконання службових обов'язків дає змогу суддям, працівникам судів, громадянам почуватися захищеним та бути впевненими в тому, що їхнє життя і здоров'я не опиняться під загрозою. Особливо важливою і відповідальною є ваша робота в нинішній період повномасштабної агресії Російської Федерації, оскільки потреба в забезпеченні надійної безпеки роботи судів є особливо необхідною. Саме завдяки вашій щоденній відданій праці, суди залишаються безпечними для працівників суду та відвідувачів» [31].

Під час робочого візиту на прифронтову Дніпропетровщину, що відбувся 25 травня 2023 року, Голова ДСА України О. Сальніков сказав: «Україна навіть в умовах постійних ракетних атак та обстрілів здатна забезпечити належне здійснення правосуддя». У рамках цього візиту він та народний депутат Сергій Демченко, і Голова Служби судової охорони В. Мороз зустрілися з керівництвом та працівниками Нікопольського міськрайонного суду та Марганецького міського суду Дніпропетровської області, що зазнали масованого обстрілу в ніч на 11 травня 2023 року. Голова ДСА України тоді висловив захоплення працівниками Служби, які у таких складних умовах продовжують ефективно виконувати свою роботу [32].

Зазначені чинники надають підстави стверджувати, що Служба судової охорони, незважаючи на складну ситуацію, яка виникла у нашій державі з часу повномасштабної війни, продовжує виконувати покладені на неї завдання та робить це достатньо ефективно. На жаль, не все так ідеально, як здається на перший погляд.

Наприкінці травня цього року Рахункова палата у своєму звіті про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на виконання повноважень та завдань Служби судової охорони встановила, що стратегія розвитку, метою якої було до 2022 року створити та розбудувати спроможності Служби для забезпечення безпеки суддів і членів їхніх сімей, учасників судового процесу, працівників суду, охорони приміщень органів та установ системи правосуддя та підтримання в них громадського порядку – у повному обсязі не була досягнута. Основними чинниками, які вплинули на те, що цю стратегію так і не вдалося реалізувати повною мірою, можна вважати неналежний рівень організаційного забезпечення та контролю за виконанням її заходів з боку самої Служби та ДСА України, відсутність належного фінансування у 2021–2022 роках, а також обмеження, які виникли після запровадження воєнного стану. Варто наголосити, що нової стратегії на час проведення аудиту не розробили. Зазначені чинники також вплинули і на виконання Службою судової охорони завдань, формування та розвитку кадрового потенціалу. Кожного наступного року, починаючи з 2020 року, рівень укомплектованості штатних посад зменшується та на час завершення аудиту він становив вже менше 50%. Найнижчий рівень укомплектованості спостерігається в підрозділах охорони й оперативно-чергової служби – 45%, швидкого реагування – 25% і забезпечення особистої безпеки суддів – 23%. У зв'язку з тим, що зазначені підрозділи є ключовими у структурі Служби (на 1 січня 2023 року співробітники Служби охороняли 585 об'єктів системи правосуддя), їхня недостатня укомплектованість створює додаткове навантаження на працюючих співробітників і збільшує ризики неналежного виконання завдань, покладених на Службу судової охорони. У зв'язку з недостатньою кількістю співробітників у відділенні особистої без-

пеки суддів Вищого антикорупційного суду, Служба може забезпечити охорону тільки 11 з 38 суддів. Згідно із Законом про ВАКС, житло суддів має бути оснащено сигналізацією та «тривожними» кнопками, а у випадку загрози їхньому життю чи життю членів сімей – тимчасово розміщувати їх у безпечних місцях. Проте, через відсутність чітких правових механізмів для виконання відповідних норм Закону, ці заходи не реалізуються. Проведений аудит також виявив, що матеріально-технічне забезпечення підрозділів Службою судової охорони є недостатнім. Служба не забезпечила своїх співробітників зброєю, спеціальними засобами, необхідним спорядженням, засобами радіозв'язку та речовим майном. Фахівці Рахункової палати підкреслюють, що це створює ризики неналежного виконання Службою своїх функцій і завдань у сфері оборони України під час воєнної агресії з боку Росії [33].

Із висновку Рахункової палати випливає, що навіть на четвертий рік після свого утворення Служба судової охорони все ще перебуває на стадії становлення, оскільки не укомплектовано багато підрозділів Служби, а ті які, навіть, й укомплектовані працівниками, все одно мають недостатнє матеріально-технічне забезпечення, що є критичною проблемою в умовах війни. Тому, необхідно забезпечити Службу судової охорони легкими бронетранспортерами, що надасть можливість працівникам Служби ефективно захищати суди та їхніх працівників від ворожих диверсійно-розвідувальних груп. Щодо внесення змін у законодавство про адміністративно-правовий статус Служби судової охорони, то у НПА якими користується Служба, достатньо чітко прописані її завдання, а також права й обов'язки її працівників і їхні соціальні гарантії.

Війна Росії проти України створює надзвичайні виклики для нашої судової системи, тому саме у цей час роль Служби судової охорони стає особливо важливою, оскільки вона відповідає за безпеку судів, суддів, учасників судового процесу та громадян, які відвідують судові установи. Незважаючи на те, що Служба судової охорони була створена відносно недавно, вона ефективно виконує покладені на неї завдання. Свідченням цього є те, що незважаючи на бойові дії, які тривають і сьогодні на території України, у наших судах не відбулося масових порушень громадського порядку, а ті суди, які знаходяться у прифронтових областях, продовжують працювати й надалі. Варто зазначити, що головною проблемою з якою зіштовхується Служба судової охорони у ці складні часи є недостатня укомплектованість особовим складом і малий рівень матеріально-технічного забезпечення. Вирішення цієї проблеми усуне загрозу неналежного виконання Службою своїх функцій і завдань у сфері оборони України під час захисту від агресії з боку Росії. Тому важливо усунути зазначені недоліки задля досягнення максимальної ефективності функціонування системи правосуддя. Отже, досвід, який отримала Служба судової охорони за ці роки, має бути використаним не тільки для підготовки майбутніх кадрів, а і для обміну з компетентними органами іноземних держав.

Підсумовуючи результати дослідження, наведемо слова Голови ДСА України О. Сальнікова, які він сказав 10 травня 2022 року: «...робота судів в умовах війни стане маркером, за яким визначатиметься наша здатність організуватися на забезпечення здійснення правосуддя в надзвичайних умовах, і війна – це найстрашніше випробування, яке придумало людство, тестуючи свою витривалість і дієздатність» [34]. Отже, зазначимо про збереження стійкості державних інституцій під час війни, що є міцним підґрунтям для післявоєнного відновлення та розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
2. У Києві відбувся круглий стіл з питань розвитку Служби судової охорони. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/u-kiyevi-vidbuvsya-krugliyi-stil-z-pitan-rovitku-služhbi-sudovoyi-ohoroni.html> (дата звернення: 23.06.2023).
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
4. Про затвердження Положення Про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» : Наказ М-ва внутр. справ України від 19.11.2003 р. № 1390. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1139-03#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
5. Валерій Бондар: «Відповідати за безпеку судів має хтос один». URL : <https://yur-gazeta.com/interview/valeriy-bondar-vidpovidati-za-bezpeku-sudiv-mae-htos-odin.html> (дата звернення: 23.06.2023).
6. Львівський «Грифон» на Донбасі. URL : <https://cheline.com.ua/news/mens-club/lvivskij-grifon-na-donbasi-41020> (дата звернення: 23.06.2023).
7. На Схід України вирушили охороняти порядок 60 хмельницьких міліціонерів. URL : https://ye.ua/syspilstvo/20720_Na_Shid_Ukrayini_virushili_ohoronyati_poryadok_60_hmelnickih_milicioneriv.html (дата звернення: 23.06.2023).
8. У Донецьку пограбували спецпідрозділ Грифон: забрали 45 автоматів і 25 пістолетів. URL : <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3398823-u-donetsku-pohrabuvaly-spetspidrozdil-hryfon-zabraly-45-avtomativ-i-25-pistoletiv> (дата звернення: 04.06.2023).
9. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
10. Ігонін Р. В. Судова міліція України в контексті адміністративно-правової реформи. *Адвокат*. 2010. № 9. С. 43–48.
11. Хронологія створення Державної установи «Служба судової охорони». URL : <https://ko.arbitr.gov.ua/press/news/311998/> (дата звернення: 23.06.2023).
12. Органи судової влади звернулися до Президента України та Прем'єр-міністра України стосовно ситуації з охороною судів. URL : <https://ko.arbitr.gov.ua/press/news/315037/> (дата звернення: 23.06.2023).
13. Тимчасовий порядок забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них : Рішення Вищ. ради юстиції від 26.12.2016 р. URL : <https://hcj.gov.ua/sites/default/files/poryadok.pdf> (дата звернення: 23.06.2023).
14. Голова ДСА України обговорив з експертами Консультативної місії Європейського Союзу питання охорони в судах. URL : <https://ko.arbitr.gov.ua/press/news/322214/> (дата звернення: 23.06.2023).
15. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : Рішення Вищ. ради правосуддя від 21.12.2017 р. № 4237/0/15-17. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4237810-17#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
16. Питання Служби судової охорони досі не вирішене – голова ВРП. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2479885-pitanna-službi-sudovoi-ohoroni-dosi-ne-virishene-golova-vrp.html> (дата звернення: 23.06.2023).
17. Невідомі обстріляли вікна Голосіївського райсуду в Києві (оновлено). URL : https://lb.ua/society/2019/03/12/421758_neizvestnie_obstrelyali_okna.html (дата звернення: 23.06.2023).
18. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» : Закон України від 12.07.2018 р. № 2509-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2509-19#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
19. «Твоя безпека – наша робота» : як Служба судової охорони захищає українське правосуддя. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/tvoya-bezpeka--nasha-robota-yak-služhba-sudovoyi-ohoroni-zahishchae-ukrayinske-pravosuddy.html> (дата звернення: 23.06.2023).
20. Про затвердження Положення про Службу судової охорони : Рішення Вищ. ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#n14> (дата звернення: 23.06.2023).
21. Служба судової охорони почала працювати в області. URL : <https://kremen.today/2019/11/21/sluzhba-sudovoyi-ohorony-pochala-pratsyuvaty-v-oblasti/> (дата звернення: 23.06.2023).
22. Як працює служба охорони судів Полтавщини. URL : <https://zmist.pl.ua/publications/yak-praczuuye-sluzhba-ohorony-sudiv-poltavshhynu> (дата звернення: 23.06.2023).
23. На навчання до НАВС прибули працівники Служби судової охорони // Національна академія внутрішніх справ. URL : <https://www.naiav.kiev.ua/news/na-navchannya-do-navs-pribuli-pracivniki-sluzhbi-sudovoyi-ohoroni.html> (дата звернення: 23.06.2023).
24. При Службі судової охорони створено навчальний центр. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/pri-sluzhbi-sudovoyi-ohoroni-stvoreno-navchalniy-centr.html> (дата звернення: 23.06.2023).
25. У Вінниці відкрили Навчальний центр Служби судової охорони. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/u-vinnici-vidkriili-navchalniy-centr-sluzhbi-sudovoyi-ohoroni.html> (дата звернення: 23.06.2023).
26. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 23.06.2023).
27. Співробітники Територіального управління Служби судової охорони запобігли незаконному заволодінню транспортного засобу співробітника суду. URL : <https://pl.court.gov.ua/tu17/pres-centr/news/911547/> (дата звернення: 23.06.2023).
28. У 2021 році Служба судової охорони візьме під охорону всі органи та установи системи правосуддя. URL : <https://court.gov.ua/press/news/818999/> (дата звернення: 23.06.2023).
29. «Твоя безпека – наша робота» : як Служба судової охорони захищає українське правосуддя. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/tvoya-bezpeka--nasha-robota-yak-sluzhba-sudovoyi-ohoroni-zahishchae-ukrayinske-pravosuddy.html> (дата звернення: 23.06.2023).
30. Під час російського вторгнення важливість Служби судової охорони збільшилась, – вважають українці. URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/pid-chas-rosiyskogo-vtorgnennya-vazhlivist-sluzhbi-sudovoyi-ohoroni-zbilshilas---vvazhayut-ukrayinci.html> (дата звернення: 23.06.2023).
31. Привітання з річницею створення Служби судової охорони. URL : <https://hcj.gov.ua/news/pryvitannya-z-richnyceyu-stvorenniya-sluzhby-sudovoyi-ohorony#:~:text=%D0%9C%D0%B8%20%D1%88%D0%B0%BD%D1%83%D1%94%D0%BC%D0%BE%20%D0%B2%D0%B0%D1%88%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BC%2C%20%D1%96,%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%96-%D1%88%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%20%D1%83%D1%81%D1%96%D1%85%20%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B8.> (дата звернення: 23.06.2023).
32. «Попри постійні ворожі обстріли суди Дніпрощини продовжують здійснювати правосуддя» – Олексій Сальніков. URL : <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1428372/> (дата звернення: 23.06.2023).
33. Створена у 2019 році Служба судової охорони понад три роки перебуває в стадії становлення. URL : <http://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1550> (дата звернення: 23.06.2023).
34. Голова ДСА Олексій Сальніков: «Судова система України потребуватиме чергового перезавантаження, а робота судів в умовах війни стане маркером». URL : <https://ics.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1273628/> (дата звернення: 23.06.2023).